

NAJSTARSZY MUNDUR ZE ZBIORÓW MUZEUM POCZTY I TELEKOMUNIKACJI WE WROCŁAWIU

AGATA MATYSCHOK-NYCKOWSKA

Tematem artykułu jest zbadanie chronologii i funkcji obiektu mundurowego ze zbiorów Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu. Frak mundurowy jest wpisany do inwentarza muzealiów pod numerem inwentarzowym MPiT/P-II-66. Na podstawie zapisów zawartych w dokumentacji muzealnej, frak został uznany za najstarszy mundur pocztowy w zbiorach Muzeum, nie będąc jednak nigdy przedmiotem dogłębnych badań. Prezentowany artykuł ma celu wykazanie autentyczności ubioru, ustalenie i uzasadnienie przyjętych ram chronologicznych, a także określenie potencjalnego odbiorcy. Badanie chronologii i stopnia autentyczności ubioru, opierać się będzie przede wszystkim na analizie materiałowej i formalnej. Określając autentyczności stroju, brane będą pod uwagę tkaniny, z jakich został wykonany, techniki krawieckie użyte przy jego produkcji, a także

Frak mundurowy ze zbiorów Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu.
Fot. Valeryia Kazlouskaya

inne dodatki będące wyznacznikami chronologicznymi. Źródła informacji, jakie będą analizowane, w rozpoznaniu odbiorcy stroju, to przede wszystkim przepisy określające umundurowanie cywilne w pierwszej połowie XIX w., materiał porównawczy w postaci analogicznych obiektów z ustaloną chronologią, jak również ikonografia.

Badany przedmiot jest opisany w ewidencji muzealnej jako „oryginalny frak urzędnika pocztowego z ok. 1830 r.”¹. W literaturze określany jest jako ubiór poczmistrza z okresu Królestwa Polskiego². Stan dotychczasowych badań nie pozwolił na uzupełnienie informacji o proveniencji obiektu. Zapis na karcie

1 Informacja pochodzi z karty ewidencyjnej obiektu.

2 L. Lipińska, *Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu. Przewodnik*, MPiT, Wrocław 2001, s. 14.

ewidencyjnej, założonej w 1980 r., w rubryce „Sposób nabycia. Nr księgi wpływu”, zawiera numery, których nie udało się dotychczas zidentyfikować i przypisać do istniejącej dokumentacji nabywania zbiorów. Księga inwentarzowa, w której figuruje frak została założona w ramach reinwentaryzacji zbiorów w latach 80. XX w. i nie zawierała w niej informacji o formie i dacie nabycia obiektu. Brak oznakowania stosowanego przez Muzeum przed jego przeniesieniem do Wrocławia (w 1956 r.), również jednoznacznie nie wskazuje czy obiekt został nabyty przed czy po 1945 roku.

Dla ustalenia datowania obiektu, kluczowa jest forma kroju poszczególnych części oraz uwzględnienie późniejszych przeróbek, które są świadectwem dalszego wykorzystywania stroju. Brak w zmianach konstrukcji stanowi przesłankę wskazującą na dużą wartość stroju, który nie był dostosowywany do aktualnych wymogów mody, a zachowany w swojej pierwotnej formie. Forma ubioru – frak, granatowy kolor sukna i guziki z herbem Królestwa Polskiego, niezbitcie wskazują na oficjalną funkcję ubioru. Brak wyraźnych dystynkcji wojskowych

i epoletów wyklucza przynależność obiektu do umundurowania wojskowego i Stanów Galicyjskich³.

Ubiór wykonany jest z ciemnogramatowego sukna, podszyty w górnej części korpusu i rękawów jedwabną podszewką w kolorze ecru. Ma formę klasycznego fraka męskiego używanego od początku XIX w. jako codzienny ubiór formalny. Przód ubioru, zapinany na guziki, jest podcięty równo do poziomu talii, tył wydłużony doszytymi w pasie połami. Na tylnych połach, tuż poniżej linii pasa, znajdują się dwie klapy fałszywych kieszeni. Frak uszyto z następujących części: dwie części przodu, dwie części tyłu, rękawy krojone od łokcia po lekkim łuku, kołnierz wewnętrzny skrojony z trzech kawałków tkaniny, część zewnętrzna zdobiona haftem wykonana z jednego kawałka, dwie klapy kieszeni, mankiety doszyte do rękawów. Części przodu są mocno podwatowane,

Frak mundurowy ze zbiorów Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu.
Fot. Valeryia Kazlouskaya

3 J.K. Ostrowski, A. Janczyk, *Mundury Stanów Galicyjskich*, Zamek Królewski na Wawelu, Kraków 2017.

nadając lekko wypukły kształt klatki piersiowej. W lewej części przodu, poniżej wstawienia, umieszczona jest wewnętrzna kieszeń. Przód fraka zapinany jest na dziewięć guzików. Dwa guziki przyszyte są w tylnej części w miejscu łączenia szwów pleców z talią, pod każdą z klap fałszywych kieszeni również przyszyto po trzy guziki. W sumie na ubiorze znajduje się 17 sztuk guzików. Wszystkie guziki są jednakowej wielkości o średnicy 2,5 cm i o jednakowych wzorze. Kołnierz fraka i mankiety wykonane są z sukna w kolorze czerwonym, bogato zdobione haftem metalową nicią o motywach gałęzi oliwki z gronami owoców.

Frak podszyty jest w całości podszewką z jedwabnego atłasu w kolorze ecru. Formy wykroju podszewki są analogiczne do form wykroju fraka. Składają się na nie dwie części pleców, dwa przody i rękawy. Ciemnogrnatowe sukno, z którego wykonano frak, jest sztywne i doskonałej jakości. Kolor materiału po zewnętrznej stronie ubrania jest bardzo zbliżony do koloru tkaniny od strony spodniej, zabezpieczonej podszewką, nie narażonej na działanie światła i innych niszczących czynników. Trwałość koloru potwierdza wysoką jakość użytych barwników.

W dolnej wewnętrznej części obu pól fraka wszyto symetrycznie trójkątne wstawki innej tkaniny wełnianej. Bez ingerencji w budowę obiektu trudno stwierdzić, czy była to późniejsza reperacja. Podobne sztukowanie znajduje się w górnej części podszewki w miejscu łączenia podszewki z kołnierzem i w miejscu łączenia podszewki z talią ubioru. Zamiast oryginalnej jedwabnej podszewki, wszyte zostały niewielkie pasy tkaniny bawełnianej w kolorze zbliżonym do oryginalnej podszewki. W karcie ewidencyjnej obiektu znajduje się adnotacja: „Był konserwowany w pracowni konserwatorskiej w Muzeum Narodowym we Wrocławiu”. Jednakże ani w dokumentacji archiwalnej Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu, ani Muzeum Narodowego we Wrocławiu nie zachowała się dokumentacja konserwacji opisywanego obiektu. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można stwierdzić, że bawełniane wstawki w podszewce obiektu są pozostałością po wspomnianej konserwacji w pracowni Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Zarówno dobór tkaniny, jak i staranność szycia przy reperacjach, świadczą

o umiejętnościach i znajomości rzeczy przez reperującego. W pozostałych częściach obiekt nie wykazuje zmian w stosunku do materii pierwotnej. Poza opisanymi wstawkami nieoryginalnej tkaniny, nie ma więcej śladów przeróbek.

Kołnierz fraka, mankiety i kieszenie zostały ozdobione pełnym haftem wykonanym metalową nicią w kolorze srebrnym. Brzegi ozdobionych haftem części ubioru (kołnierza i mankietów) są obramowane prostą

Haft na kołnierzu wykonany srebrną metalową nicią. Fot. Valeryia Kazlouskaya

liniową bordiurą z ornamentem z metalowych pajetek. Głównym motywem haftu są gałązki oliwne z gronami owoców.

Zarówno frak, jak i jego podszewka są zachowane w stanie dobrym. Szczególnie zewnętrzna tkanina ubioru nie ma wyraźnych, znacznych uszkodzeń, poza kilkoma niewielkimi przetarciami i dziurkami. Biorąc pod uwagę upływ czasu i brak kompleksowych działań konserwatorskich, zadowolający stan zachowania ubioru potwierdza wysoką jakość tkaniny i elementów zdobniczych fraka.

Guziki fraka z herbem Królestwa Polskiego datowane na lata 1820–1831.

Fot. Valeryia Kazlouskaya

Jednym z wyznaczników określenia chronologii ubioru mogą być umieszczone na nim guziki, o ile nie podlegały wymianie. Mocne zespojenie guzików fraka z oryginalną tkaniną ubioru i brak śladów przyszywania wskazują na to, że guziki nie były wymieniane. Guziki przyszyte do opisywanego obiektu zostały wykonane metodą odlewniczą z metalu w kolorze srebrnym. Nie przeprowadzono analizy składu metalu. Na podstawie rysunku herbu Królestwa Polskiego widniejącego na awersie, guziki wstępnie można wydatować na okres między 1815 a 1831 rokiem. Dwugłowy orzeł cesarstwa rosyjskiego, trzymający w szponach berło i jabłko, z polskim orłem w owalnej tarczy okolonej płaszczem gronostajowym obowiązywał do dnia detronizacji Mikołaja I i wprowadzenia przez Rząd Narodowy w dniu 19 lutego 1831 r. nowego wzoru herbu dla Królestwa Polskiego⁴.

Na rewersie guzików widnieje sygnatura wytwórcy: „MYNCHHEIMER MŁODSZY WARSZ: N 599” na podstawie której, również można zakreślić pewne ramy chronologiczne.

Wytwórnia guzików Samuela i Zygmunta Munchheimera działała w Warszawie od początku XIX w., dynamicznie rozwijając się w jego 2. połowie i działała nieprzerwanie do I wojny światowej.

Określenie „młodszy” lub „junior” odnosiło się do Zygmunta Munchheimera, który był bratankiem Samuela i jednocześnie jego zięciem. Po ślubie z córką Samuela w 1818 r. Zygmunt przeniósł swój zakład na posesję nr 599 przy ul. Tłomackiego i Bielańskiej, gdzie działał do upadku powstania listopadowego. Uprzednia siedziba mieściła się przy ul. Bielańskiej 605

Rewers guzika przyszytego do fraka z widoczną sygnaturą wytwórcy „MYNCHHEIMER MŁODSZY WARSZ: N 599”. Fot. Valeryia Kazlouskaya

⁴ S.K. Kuczyński, *Projekt godła państwowego z 1831 r.*, „Przegląd Historyczny” 1971, nr 62(1), s. 95, <https://i-kf.pl/index.php/calostki-polskie/668-herby-krolestwo-znaczk.html>, dostęp: 4.04.2020.

do 1820 roku⁵. W ten sposób sygnatura wytwórcy guzików, Zygmunta Juniora Munchheimra, wyznacza granicę chronologii ubioru na 1820 do 1831 r., a wzór herbu Królestwa Polskiego na awersie potwierdza górną granicę na początek 1831 roku.

Ubiór ma formę klasycznego fraka, stosowaną zarówno w ubiorach cywilnych, jak i umundurowaniu wojskowym: „Frak granatowy z szkarłatnym kołnierzem i wyłogami; króy na kształt mundurów oficerskich (...)”⁶. Tak jak wszystkie narody, tak i Polacy, mimo ogromnego przywiązania do stroju kontuszowego, nie opierali się wpływowi mody zagranicznej. W Warszawie pod koniec XVIII i na początku XIX w. coraz większą popularność zdobywała moda angielska i francuska⁷. Stopniowo wypierany tradycyjny ubiór polski, na który składał się żupan i kontusz przepasywany pasem kontuszowym, noszony był przede wszystkim na prowincji. Moda sarmacka zaczęła bezpowrotnie zanikać, ustępując miejsca modzie napoleońskiej, której militarny charakter utożsamiano z walką o

niepodległość⁸. Podobnie jak w czasach obecnych, ubiór służbowy nie odbiegał znacząco formą kroju od ubiorów cywilnych. Występowały elementy charakterystyczne tylko dla ubiorów służbowych, jak epolety, naramienniki, elementy dystynkcyjne, jednak forma ogólna i części kroju odzwierciedlały modę panującą w danym okresie. Opisywany frak nie odbiegał od wzoru klasycznego ubioru wierzchniego z drugiej dekady XIX wieku. Jako ubiór formalny był często wykorzystywany w malarstwie portretowym, również w celu zaakcentowania pozycji społecznej portretowanego. Analogiczne pod względem kolorystyki, formy i zdobień ubiory można zaobserwować na portretach osób pełniących wysokie funkcje państwowe w okresie 1820–1830 roku. Niemal

Jan Klemens Minasowicz, *Portret Augustyna Minasowicza*, 1827 r., Muzeum Narodowe w Warszawie. MP 2770 MNW

5 M. Dubrowska, A. Sołtan, Wytwórnice guzików w dziewiętnastowiecznej Warszawie i ich produkcja, „Almanach Muzealny” 2001, nr 3, s. 100–101.

6 *Opisanie Munduru polowego Stanów Galicyjskich, [Inc.:] Frak granatowy z szkarlatnym kołnierzem i wyłogami; króy na kształt mundurów oficerskich [...] we Lwowie dnia 7go Maia 1817*, Lwów 1817 r., ilustracja ze zbiorów Biblioteki Narodowej, Magazyn Druków Ulotnych, sygn. DŻS IA 2b Cim.

7 M. Gutkowska-Rychlewska, *Historia ubiorów*, Warszawa 1968, Ossolineum, s. 667.

8 M. Możdyńska-Nawotka, *O modach i strojach*, Wrocław 2002. Wydawnictwo Dolnośląskie, s. 138.

Autor niezany, *Portret Józefa Wichlińskiego*, XIX w., Muzeum Narodowe w Warszawie. MP 2725 MNW

jednakowy, jak w opisywanym ubiorze, haft ma frak noszony przez Augustyna Minasowicza, na portrecie wykonanym w 1827 r. przez jego syna Jana Klemensa Minasowicza. Obraz należy do zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie⁹. Ojciec malarza żył w latach 1765–1833 r. w Warszawie. Prowadząc rozległe interesy kupieckie, nie zaniedbał działalności społecznej i politycznej, pełniąc funkcję Sędziego Pokoju Powiatu i Miasta Warszawy, wiceprezesa Trybunału Handlowego Województwa Mazowieckiego i prezesa Rady Muncypalnej w Warszawie¹⁰. W podobnym ubiorze, o takim samym wzorze haftu, został sportretowany Radca Stanu Józef Wichliński¹¹ i Senator Wojewoda Międzyrzecki¹². Oba portrety datowane na XIX w. i na 2. dekadę XIX w. pochodzą ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie,

a portretowanych łączy członkostwo w senacie Królestwa Polskiego. We fraku, o analogicznym wzorze haftu i jednakowej kolorystyce, został przedstawiony na portrecie pędzla Bacciarellego, hr. Tomasz Adam Ostrowski. Pełnił on funkcję senatora, wojewody i prezesa Senatu Królestwa Polskiego¹³. Obecność ubioru o wzorze, kolorystyce i zdobieniach analogicznych jak badany obiekt, na portretach osób pełniących ważne funkcje państwowe Królestwa Polskiego, wskazuje na to, że frak z Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu był niewątpliwie mundurem służby cywilnej, przeznaczonym dla osoby postawionej wysoko w randze państwowej, być może senatorskiej.

Analizując dokumenty archiwalne oraz normatywy prawne z okresu Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego, można prześledzić zmiany w umundurowaniu korpusu urzędników cywilnych. W Księstwie Warszawskim mundury urzędników i dostojników państwowych nie były ściśle skodyfikowane. Podstawą umundurowania

9 <https://cyfrowe.mnw.art.pl/pl/katalog/508785>, sygn. MP 2770 MNW, dostęp: 4.04.2020.

10 http://www.wiki.ormianie.pl/index.php/Augustyn_Minasowicz, dostęp: 4.04.2020.

11 <https://cyfrowe.mnw.art.pl/pl/katalog/515963>, sygn. MP 2725 MNW, dostęp: 4.04.2020.

12 <https://cyfrowe.mnw.art.pl/pl/katalog/516782>, sygn. MP 1905 MNW, dostęp: 4.04.2020.

13 https://pl.wikipedia.org/wiki/Tomasz_Adam_Ostrowski, dostęp: 3.04.2020.

cywilnego był mundur obywatelski, który symbolizował swobody i przywileje obywatela, uprawniające go do zajmowania stanowisk w administracji państwowej i pełnienia funkcji społecznych. Oficjalny wzór munduru obywatelskiego ustanowiono na 143 sesji Rady Stanu Księstwa Warszawskiego 2 lipca 1808 roku. Mundur miał być w kolorze granatowym z karmazynowym kołnierzem, srebrnym haftem w kłosa lub bez haftu i metalowymi srebrnymi guzikami, do tego pasujące białe spodnie i biała kamizelka¹⁴. Początkowo mundur obywatelski przysługiwał jedynie osobom legitymującym się szlacheckim pochodzeniem, jednak Dekretem z dnia 27 stycznia 1809 r. dopuszczono noszenie munduru obywatelskiego wyższym urzędnikom administracji państwowej,

Józef Brodowski, *Portret Miączyńskiego*, 1816 r., Muzeum Narodowe w Warszawie. MP 1905 MNW

niepochodzącym ze stanu szlacheckiego¹⁵. Mundur obywatelski był podstawowym wzorcem do ustalenia późniejszego umundurowania urzędniczego korpusu cywilnego. Szkic projektu o mundurach obywatelskich Rady Ministrów Księstwa Warszawskiego z 1807 r. różnicuje kolor munduru w służbie cywilnej w zależności od wydziału, a kolor haftu i miejsce jego naszywania w zależności od zajmowanego stanowiska. Mundury urzędników zajmujących wyższe stanowiska zdobił haft w kolorze złotym, który obejmował kołnierz, kieszenie, mankiety i brzegi ubioru. Na stanowiskach niższych haft był w kolorze srebrnym, a zdobienie ograniczało się do kołnierza i mankietów. Senatorom przysługiwał granatowy frak o hafcie w kolorze złotym na kołnierzu, brzegach i kieszeniach „według rysunków mundurów obywatelskich”¹⁶. Członkom Rady Stanu przypisano mundur w kolorze tkaniny „(...) jasno niebieskiej z szerokim haftem złotym według rysunku rządowego na kieszeniach, rękawach i połach, z listwą na bokach i koło dziurek w guzikach”¹⁷, urzędnikom Głównej Izby Obrachunkowej przysługiwał mundur z sukna w kolorze zielonym z haftem srebrnym, Izby Edukacyjnej – mundur z sukna w kolorze ciemno-orzechowym z haftem

14 B. Pawłowski, *Protokoły Rady Stanu Księstwa Warszawskiego*, t. 1–2, Toruń 1960–1968, s. 361–362.

15 M. Szonert, *Obywatelstwo zawiedzionych nadziei? Początki obywatelstwa państwowego na ziemiach polskich*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2017, nr 1, s. 46.

16 Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), *Rada Ministrów Księstwa Warszawskiego Księgi kancelaryjne*, sygn. 9, s. 1.

17 Tamże, s. 1.

złotym, a Dyrektorowi Generalnych Poczty – mundur z sukna granatowego z karmazynowym kołnierzem z haftem złoto-srebrnym na kołnierzu, kieszeniach, rękawach i połach. Oficjalsi pocztowi używać mają sukna granatowego z kołnierzem różowym z guzikami żółtymi ze znakiem trąbki¹⁸. W pozostałej części dokument opisuje szczegółowo barwy i zdobienia mundurów przysługujących poszczególnym wydziałom, jednak żaden z przytaczanych opisów nie odpowiada badanemu obiektowi.

Po upadku Księstwa Warszawskiego i powołaniu Królestwa Polskiego, od 1815 r. zezwolono na używanie munduru obywatelskiego (cywilnego) w istniejącym wzorze, na który składał się granatowy frak z karmazynowym kołnierzem i mankietami, zdobione srebrnym haftem¹⁹. Metalowe guziki w kolorze białym miały herb Królestwa Polskiego. Mundury dla poszczególnych wydziałów miały barwy i wzór haftów ściśle określone osobnymi regulacjami. Opis mundurów cywilnych obowiązujących od 1815 do 1831 r., sporządzony przez sekretarza stanu na polecenie Namiestnika Królestwa Polskiego, wyszczególnia kolory mundurów używanych przez poszczególne wydziały²⁰. Z umundurowania Księstwa Warszawskiego pozostawiono mundur obywatelski, w kroju cywilnym, w kolorze granatowym z karmazynowym kołnierzem i mankietami ozdobionymi srebrnym haftem gałęzi bluszczu czy winorośli. Mundur ten mógł być noszony przez senatorów, posłów, deputowanych i wyższych urzędników. Umundurowanie pocztowe, według opisu, pozostawiono w kroju wojskowym, w kolorze ciemnozielonym z karmazynowym kołnierzem i haftem złotym. W 1830 r. ustanowiono mundur dla Senatu Królestwa Polskiego w kolorze karmazynowym z haftem srebrnym i białymi guzikami z orłem polskim. Obok munduru wielkiego senatorowie nosili również mundur mniejszy w kolorze granatowym z karmazynowym kołnierzem i srebrnym haftem²¹.

W 1836 r. został wydany dekret cesarski „Mundury wszelkich władz Królestwa Polskiego: stosownie do Dekretu Najjaśniejszego Pana z dnia 11/23 Maja 1836 roku wydane przez Kommissya Rządowa Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego”. Dekret ujednolicał umundurowanie korpusu cywilnego Królestwa Polskiego ze stopniami obowiązującymi w Cesarstwie Rosyjskim²².

Analiza tkaniny, sposobu wykonania i elementów charakterystycznych, takich jak guziki i haft, fraka znajdującego się w zbiorach Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu, wskazuje na niewątpliwą autentyczność ubioru. Oprócz kilku ingerencji konserwatorskich (podszyście podszewki i być może pół fraka), nie ma

18 Tamże, s. 4.

19 AGAD, *III Rada Stanu Królestwa Polskiego*, sygn. 36, s. 2.

20 Tamże, s. 2.

21 Tamże, s. 4.

22 *Mundury wszelkich władz Królestwa Polskiego: stosownie do Dekretu Najjaśniejszego Pana z dnia 11/23 Maja 1836 roku*, 1836, sygn. IV 204/2, www.mbc.malopolska.pl, dostęp: 1.04.2020.

na obiekcie widocznych śladów przeróbek. Ubiory historyczne, których formy stawały się przestarzałe, były wielokrotnie poddawane modyfikacjom w celu ponownego wykorzystania. Szczególnie gdy były wykonane z dobrej jakościowo tkaniny. Brak śladów zmian na opisywanym obiekcie, może świadczyć o jego dużym znaczeniu dla współczesnych mu osób i dążeniu do zachowania go w pierwotnym kształcie jako historycznej pamiątki. Znajdujący się na guzikach herb Królestwa Polskiego i ich ustalona możliwa data produkcji, umiejscawiają okres użytkowania fraka na lata 1820–1831 r., co pokrywa się z zapisem w karcie ewidencyjnej obiektu. Analiza porównawcza z ubiorami występującymi w malarstwie portretowym okresu 1810–1830, potwierdza jako odbiorcę ubioru obywatela zajmującego wysokie stanowisko państwowe Królestwa Polskiego, prawdopodobnie senatorskie. Potwierdzeniem tej tezy są również zapisy w archiwalnych przepisach normatywnych dotyczących mundurów obywatelskich. Badany obiekt, zarówno pod względem formy, jak i dystynktywnych cech formalnych ubioru, takich jak barwa tkaniny, kolor, forma i umiejscowienie haftów odpowiada opisowi ustanowionego w 1808 r. munduru obywatelskiego. Dodając chronologię sygnatur i herbu Królestwa Polskiego występujących na guzikach munduru, które zawężają datowanie ubioru na lata 1820–1831 r. i informacje zawarte w aktach normatywnych na temat umundurowania z tego okresu, można jednoznacznie stwierdzić, że mundur ten odpowiada wzorowi munduru mniejszego ustanowionemu dla senatorów Królestwa Polskiego²³. Również materiał ikonograficzny przywołany w artykule wskazuje członka senatu Królestwa Polskiego jako prawdopodobnego użytkownika badanego ubioru.

Nie należy przypisywać fraka z kolekcji mundurów pocztowych Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu do funkcji związanych z urzędami pocztowymi. W opisie mundurów cywilnych używanych w okresie od 1815 do 1830 r. umundurowanie pocztowe występuje w kolorze ciemnozielonym ze złotym haftem. Granatowy kolor był prawdopodobnie przypisany do służby pocztowej jedynie w 1. dekadzie XIX w. Ponadto cechą odróżniającą umundurowanie pocztowe od innych mundurów funkcjonariuszy publicznych był symbol trąbki pocztowej umieszczany na guzikach ubiorów.

AGATA MATYSCHOK-NYCKOWSKA

absolwentka Uniwersytetu Wrocławskiego na kierunku archeologia i Podyplomowych Studiów Muzealnych Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Muzealnik z zawodu i zamiłowania. Wieloletni pracownik Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu na stanowisku opiekuna zbiorów, następnie Głównego Inwentaryzatora Zbiorów.

23 AGAD, *III Rada Stanu...*, dz. cyt., s. 4.